

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Przesławski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Elżbieta Karska

Stanisław Michał Lesień (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego z siedzibą w W.

przeciwko A.B. i A. B.1

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 16 listopada 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Zamościu z 28 sierpnia 2009 r., sygn. I Nc 18/09:

- 1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Zamościu do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania skargowego przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

A. B. i A.B.1 (dalej: „pozvani”) zawarli 8 listopada 1996 r. z X. [...] Oddział w Z. (obecnie X. S.A., dalej: „Bank”) umowę numer [...] o kredyt na cele mieszkaniowe z odroczoną spłatą części należności (dalej: „umowa”).

Na podstawie umowy Bank oddał do dyspozycji pozwanym kwotę 150 000 zł na finansowanie kosztów inwestycji polegającej na budowie domu jednorodzinnego przy ul. [...] w Z. (§ 2 ust. 1 umowy).

Spłata kredytu została zabezpieczona wpisem ograniczonego prawa rzeczowego w postaci hipoteki umownej zwykłej w kwocie 150 000 zł na prawie własności nieruchomości pozwanym, dla której Sąd Rejonowy w Zamościu VI Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr [...].

W związku z niedotrzymaniem przez pozwanym terminów płatności, Bank wypowiedział umowę, a następnie 12 lutego 2007 r. wystawił Bankowy Tytuł Egzekucyjny nr [...].

Postanowieniem z 9 marca 2007 r., sygn. I Co 208/07, Sąd Rejonowy w Zamościu I Wydział Cywilny nadał klauzulę wykonalności Bankowemu Tytułowi Egzekucyjnemu.

Po uzyskaniu tytułu wykonawczego Bank złożył wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko pozwanym do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Zamościu D. K. Postępowanie egzekucyjne o sygn. II Km 1391/06 było prowadzone m.in. z nieruchomości obciążonej hipoteką, jednak z uwagi na bezskuteczność egzekucji postępowanie to zostało 16 kwietnia 2008 r. umorzone.

Na podstawie umowy sprzedaży wierzytelności zawartej z 8 sierpnia 2008 r. Bank zbył wierzytelność wynikającą z umowy kredytu nr [...] na rzecz Niestandaryzowany Fundusz Inwestycyjny Zamknięty z siedzibą w W.(dalej: „powód”, „Fundusz”), reprezentowanego przez C. S.A. Powód został wpisany w miejsce Banku jako wierzyciel hipoteczny przy hipotece umownej zwykłej w księdze wieczystej nr [...] w dniu 24 listopada 2009 r.

W dniu 23 czerwca 2009 r. powód wystosował do pozwanym przedsądowe wezwanie do zapłaty informując, że brak spłaty zadłużenia spowoduje wszczęcie postępowania sądowego.

W dniu 20 sierpnia 2009 r. powód wystawił wyciąg z ksiąg rachunkowych, w którym stwierdził, że w księgach Funduszu istnieje wymagalne zadłużenie wobec pozwanych w kwocie 308 524,58 zł, niemniej pozwem w sprawie o sygn. I Nc 18/09 powód dochodził jedynie części tej kwoty w wysokości 200 000 zł.

Pomimo kierowanych wezwań do zapłaty, pozwani nie uiścili tych należności. Nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym o sygn. I Nc 18/09 z dnia 28 sierpnia 2009 r., Sąd Okręgowy w Zamościu I Wydział Cywilny nakazał pozwany, aby zapłacili solidarnie na rzecz powoda kwotę 200 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 20 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 6117 zł tytułem kosztów procesu, w tym kwotę 3600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniesli w tym terminie zarzuty. Nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu i pouczeniem o prawie, sposobie i terminie wniesienia zarzutów został doręczony pozwany w dniu 3 września 2009 r. i odebrany przez A. B. Pozwani nie wniesli zarzutów od powyższego nakazu zapłaty, wobec czego stał się on prawomocny. W dniu 23 września 2009 r. nakazowi została nadana klauzula wykonalności.

W oparciu o powyższy tytuł wykonawczy Komornik Sądowy przez Sądzie Rejonowym w Zamościu prowadzi postępowanie egzekucyjne o sygn. Km 228/10. Egzekucja jest skierowana do nieruchomości.

Pismem datowanym na 7 czerwca 2022 r. Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Zamościu z 28 sierpnia 2009 r., sygn. I Nc 18/09.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1, 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 154, dalej także: „ustawa o SN”) zaskarżonemu rozstrzygnięciu zarzucono:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 7, art. 45 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 199, nr 78, poz. 486 ze zm.), takich jak zasada zaufania obywatela do państwa i bezpieczeństwa prawnego, prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy, ochrony konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą oraz ochrony praw majątkowych poprzez wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zasądzającego od

pozwanych wierzytelność wynikającą z zawartej przez pozwanych A. B. i A. B.1 z Bankiem Oddział w Z. umowy kredytu na cele mieszkaniowe z odroczoną spłatą części należności, scedowanej następnie na powoda Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty z siedzibą w W., bez uwzględnienia konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy, a w konsekwencji bez zbadania z urzędu postanowień umowy stosownie do ogólnych przepisów zmierzających do ochrony konsumenta i normujących zagadnienie klauzul abuzywnych (art. 385¹ i następne k.c.), a także przepisów odsyłających do zasad swobody zawierania umów i sankcji nieważności czynności prawnej, w sytuacji gdy umowa kredytu sprzecznie z obowiązującym w dacie jej zawarcia przepisem art. 27 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy Prawo bankowe z 1989 r. nie określała terminu spłaty kredytu, a ponadto pozostawała w sprzeczności z właściwością (naturą) stosunku umownego zakładającego równość stron prowadząc do naruszenia granic swobody umów poprzez jednostronne, niejasne i niejednoznaczne kształtowane w umowie przez Bank wysokości świadczeń, a zatem była bezwzględnie nieważna w rozumieniu art. 58 § 1 k.c., co prowadziło do bezzasadności powództwa i nie dawało podstaw do wydania nakazu zapłaty oraz winno skutkować skierowaniem sprawy na rozprawę, zaś zaniechanie powyższego pozbawiło pozwanych nie tylko skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 1993, nr 95, s. 29) ale również prowadziło do naruszenia ich praw majątkowych albowiem zostali zobowiązani do spłaty zadłużenia wynikającego z nieważnej umowy kredytu oraz naruszało prawo sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanym rzetelność prawa do sądu.

Podniesiono także naruszenie w sposób rażący:

1. prawa materialnego tj.:

1. art. 27 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe (Dz.U. 1992, nr 72, poz. 359 z późn. zm.) oraz art. 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (dalej: „k.c.”) w zw. z art. 58 § 1 k.c. oraz art. 509 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na wadliwym uznaniu, iż umowa kredytu numer [...] zawarta w dniu 8 listopada 1996 r. pomiędzy wierzycielem pierwotnym X. Oddział w Z. a pozwanymi A. B. i A.B.1, z tytułu zawarcia której dochodzona była w sprawie nabyta przez powoda wierzytelność w wysokości 200 000 zł wraz z odsetkami jest ważna, w sytuacji gdy umowa ta, sprzecznie z obowiązującym w dacie jej zawarcia przepisem art. 27 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy Prawo bankowe z 1989 r. przewidującym, iż integralną częścią umowy kredytu jest oddanie środków do dyspozycji na czas oznaczony oraz zobowiązanie kredytobiorcy do spłaty kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty, nie określała terminu spłaty kredytu, a ponadto pozostawała w sprzeczności z właściwością (naturą) stosunku umownego zakładającego równość stron prowadząc do naruszenia granic swobody umów poprzez jednostronne, niejasne i niejednoznaczne kształtowanie w umowie przez Bank wysokości świadczeń pozwanych, tj. stopy bazowej oprocentowania a przez to wysokości raty kredytu bez możliwości jej zweryfikowania w oparciu o czynniki obiektywne, co w efekcie nie prowadziło do spłaty zaciągniętego przez małżonków B. zadłużenia wraz z odsetkami w określonym czasie, lecz do ciągłego wzrostu zadłużenia mimo dokonywania systematycznych wpłat w okresie jej obowiązywania, wobec czego nie mogło dojść do skutecznego przeniesienia na powoda wynikającej z niej wierzytelności wobec nieistnienia (nieważności *ex tunc*) pierwotnego zobowiązania,
2. art. 22¹ k.c. w zw. w zw. z art. 385 k.c. i art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 21 ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (Dz.U. 2000, nr 22, poz. 271) w związku z przepisami Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich, poprzez ich niewłaściwe niezastosowanie do pozwanych jako konsumentów, podczas gdy z okoliczności sprawy nie wynikało, aby

dokonana przez nich czynność prawna postaci zawarcia umowy kredytu była związana z ich działalnością gospodarczą lub zawodową, a w konsekwencji zaniechanie dokonania przez Sąd obligatoryjnej kontroli postanowień tej umowy w trybie art. 385 i art. 385¹ § 1 k.c. w sytuacji gdy zgodnie z powołanym wyżej przepisem intertemporalnym ustawy z dnia 2 marca 2000 r. wprowadzone do Kodeksu cywilnego przepisy o klauzulach niedozwolonych powinny znaleźć zastosowanie do treści umowy będącej przedmiotem sporu, a rzeczona umowa w odniesieniu do mechanizmu zmiany oprocentowania kredytu i sposobu ustalenia wysokości raty spłaty zobowiązań w oparciu o normatywną wielkość spłaty określaną w oderwaniu od rzeczywistych kosztów kredytu, zawierała niejasne, niejednoznaczne i nieweryfikowalne zapisy umowne naruszające dobre obyczaje i prowadzące do rażącej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanych jako konsumentów stanowiąc niedozwolone postanowienia umowne,

3. prawa procesowego, tj. art. 486 § 1 w zw. z art. 485 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania orzeczenia w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 1993, nr 95, s. 29) poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, skutkujące wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym uwzględniającym w całości powództwo o zapłatę, w sytuacji gdy z ustalonych w sprawie okoliczności wynikało jednoznacznie, iż dochodzone w sprawie roszczenie było pochodną zawartej przez pozwanych umowy o charakterze konsumenckim, zaś sama treść pozwu i dołączonej do niej umowy kredytu nasuwała w związku z tym uzasadnione wątpliwości czy dochodzona w sprawie należność nie była wynikiem zastosowania przez wierzyciela pierwotnego zapisów sprzecznych z ustawą lub zasadami współżycia społecznego bądź klauzul abuzywnych, co implikowało obowiązek sądu zbadania jej postanowień celem ustalenia czy dochodzone roszczenie jest zasadne, a zobowiązanie pierwotne nie jest obarczone nieważnością w rozumieniu art. 58 § 1 k.c. oraz czy nie doszło do naruszenia przepisów

chroniących pozwanych jako konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, a w konsekwencji powodowało konieczność stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty i skierowania sprawy na rozprawę.

Na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Zamościu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, w tym postępowania ze skargi nadzwyczajnej. Jednocześnie skarżący wniósł o wstrzymanie wykonania zaskarżonego nakazu zapłaty do czasu ukończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W datowanej na 6 lipca 2022 r. odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powód wniósł o jej odrzucenie z uwagi na wzniesienie jej po upływie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, ewentualnie o jej oddalenie.

Pozwani w odpowiedzi datowanej na 7 lipca 2022 r. wnieśli o uwzględnienie skargi nadzwyczajnej i uchylenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym przez Sąd Okręgowy w Zamościu 28 sierpnia 2009 r. Ponadto wnieśli o wstrzymanie wykonania zaskarżonego nakazu zapłaty do czasu zakończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej, a także o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanych zwrotu kosztów procesu za postępowanie ze skargi nadzwyczajnej według norm przepisanych.

Postanowieniem z 22 września 2022 r., Sąd Okręgowy w Zamościu wstrzymał wykonanie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym do czasu zakończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wywiedziona w niniejszej sprawie skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że z punktu widzenia charakteru prawnego, skarga nadzwyczajna jest środkiem zaskarżenia o charakterze nadzwyczajnym. Wynika to z przyjętej przez ustawodawcę konstrukcji prawnej tej instytucji. Zgodnie bowiem z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla

zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1. orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
 2. orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 3. zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Wykładnia art. 89 § 1 ustawy o SN nakazuje zatem przyjąć, że nie każde wadliwe orzeczenie powinno zostać wyeliminowane w tym trybie. Chodzi bowiem wyłącznie o usunięcie z obrotu prawnego tych judykatów, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego. W doktrynie i orzecznictwie konstytucyjnym podnosi się, że zasada demokratycznego państwa prawnego w znaczeniu opisowym jest zbiorem różnych wartości bezpośrednio lub pośrednio wyrażonych w Konstytucji RP, dotyczących prawa, ustroju państwa oraz relacji między państwem a jednostką (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 listopada 1997 r., K 26/97). Jedną z fundamentalnych powinności, możliwą do wyprowadzenia z zasady demokratycznego państwa prawnego, jest obowiązek działania organów państwa na podstawie i w granicach prawa. W toku postępowania sądowego przejawia się to wyraźnie obowiązkiem przestrzegania przepisów procedury, właściwej dla danej sprawy, a także przepisów prawa materialnego na podstawie których organ władzy sądowniczej podejmuje określone decyzje.

Sąd Najwyższy w wyroku z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21, określił istotę kontroli prawomocnego rozstrzygnięcia zainicjowaną skargą nadzwyczajną. Wskazano, że wyeliminowane w trybie art. 89 § 1 ustawy o SN powinno dotyczyć rozstrzygnięć będących *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi. W praktyce, oznacza to, że już pobieżna analiza przebiegu postępowania i jego skutków powinna wywoływać zasadne wątpliwości co do jej

prawidłowości w świetle naczelnych zasad, na których oparty jest system prawa w Polsce.

Skuteczne wniesienie skargi nadzwyczajnej uzależnione jest od spełnienia przesłanek formalnych. Odnoszą się one do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów, które posiadają uprawnienie do wywiedzenia tego środka. Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Artykuł 89 § 2 ustawy o SN stanowi, że uprawnionym do wywiedzenia tego środka zaskarżenia jest Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W myśl zaś art. 89 § 3 ustawy o SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania. W tym zakresie należy mieć jednak także na względzie przepisy przejściowe zawarte w ustawie o SN, w świetle których w okresie 6 lat od dnia wejścia ustawy o Sądzie Najwyższym w życie, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W takim jednak przypadku krąg podmiotów legitymowanych do jej wniesienia jest jeszcze bardziej zawężony i obejmuje wyłącznie Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 115 § 1 i 1a ustawy o SN).

Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie wskazuje na dopuszczalność dalszego jej procedowania. Została ona bowiem wywiedziona od prawomocnego rozstrzygnięcia sądu powszechnego, jakim jest nakaz zapłaty wydany przez Sąd Okręgowy w Zamościu w dniu 29 sierpnia 2009

r., I Nc 18/19, który niewątpliwie także zakończył postępowanie w sprawie. Nie wniesiono od niego skutecznie środków zaskarżenia, nie jest także możliwe skorzystanie z innych instrumentów jego wzruszenia. Wprawdzie od wydania zaskarżonego orzeczenia upłynęło już 5 lat, to w świetle wymienionego wyżej art. 115 § 1 ustawy SN, uznać należy, że skarga została wywiedziona w terminie. Autorem skargi nadzwyczajnej jest Prokurator Generalny, który jest podmiotem legitymowanym do wystąpienia z tym środkiem zaskarżenia, zgodnie z art. 115 § 1a ustawy o SN. Jednocześnie, w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 ustawy o SN.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podniesionych zarzutów; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Przepis ten na podstawie art. 95 pkt 1 ustawy o SN stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

W niniejszej sprawie w istocie skarżący zarzuca, że Sąd Okręgowy w Zamościu, wydając zaskarżony wyrok w nienależyty sposób uwzględnił zasady ochrony konsumentów poprzez co, dopuścił się naruszenia wyartykułowanych w skardze nadzwyczajnej przepisów proceduralnych i materialnych. W ocenie skarżącego sąd *meriti* zaniechał przede wszystkim badania z urzędu wystąpienia w analizowanej umowie pożyczki postanowień abuzywnych.

Sposób sformułowania zakresu zaskarżenia w rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej sprawia, że kluczowym zagadnieniem niniejszej kontroli nadzwyczajnej jest to, czy organ władzy państwowej, jakim jest sąd, uwzględnił konstytucyjne zobowiązanie państwa do ochrony konsumentów, wyrażone w art. 76 Konstytucji RP. Wszelkie pozostałe zarzuty sformułowane względem zaskarżonego orzeczenia dotyczą jedynie możliwych naruszeń prawa będących konsekwencją niewywiązania się z obowiązku wynikającego z art. 76 Konstytucji RP.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że w wyroku z 28 czerwca 2023 r., II NSNc 208/23, Sąd Najwyższy wyraźnie stwierdził, że „nic nie stoi na przeszkodzie, by traktować ten przepis Konstytucji jako pełnoprawną podstawę prowadzenia skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów stosowania prawa, jaka dokonuje się w ramach kontroli nadzwyczajnej w Sądzie Najwyższym, której bliskim

odpowiednikiem jest kontrola konstytucyjności na gruncie amerykańskiej kultury prawnej”. Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela ten pogląd, podkreślając przy tym, że zarówno w art. 76 zdanie drugie Konstytucji RP, jak i w art. 81 tego aktu, wymaga się, aby zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP formułować w powiązaniu z regulacjami prawa powszechnie obowiązującego (por. także wyrok Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2023 r., II NSNc 208/23).

W niniejszej sprawie nie ulega wątpliwości, że pozwany ma status konsumenta (art. 22¹ k.c.), a źródłem spornego stosunku prawnego jest umowa pożyczki.

W realiach ocenianej sprawy ważne jest także to, że zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Przepis ten został wprowadzony do Kodeksu cywilnego w wyniku implementacji postanowień dyrektywy 93/13. Należy zaznaczyć, że z uwagi na to, że kształt polskiego prawa konsumenckiego jest w zasadniczej mierze efektem implementowania uregulowań prawa unijnego, konieczne jest dokonywanie oceny zachowania standardów ochrony konsumentów także przez pryzmat zasad i wymagań prawa europejskiego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 15 grudnia 2021 r., I NSNc 147/21, pkt 10; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14; z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 10).

Artykuł 385¹ § 1 k.c. ma charakter ochronny dla konsumenta, czego wyrazem jest wynikająca z treści tego artykułu sankcja bezskuteczności klauzuli nieuzgodnionej indywidualnie klauzuli, kształtującej jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Taki charakter ochronny mają także przepisy przywołanej dyrektywy 93/13.

Zauważyć należy, że poza bezpośrednim umocowaniem w art. 76 Konstytucji RP, ochrona konsumentów, na mocy art. 9 Konstytucji RP znajduje podstawy także w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: „TFUE”), a zważywszy, że

kształt polskiego prawa konsumenckiego jest w ogromnej mierze efektem implementowania do krajowego porządku prawnego uregulowań unijnych, oczywiście jest, że ochrona wynikająca z art. 76 Konstytucji RP nie może abstrahować od zasad i wymagań prawa europejskiego (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2005 r., K 38/04; wyroki Sądu Najwyższego z: 28 czerwca 2023 r., II NSNc 208/23; 28 października 2020 r., I NSNc 22/20;). Stwierdzenie takie oznacza, że przy interpretacji art. 76 Konstytucji RP należy uwzględnić Dyrektywę z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE 1993, nr 95, s. 29, dalej: „Dyrektywa 93/13”), której celem jest zbliżenie przepisów państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). Na akt ten powołał się także skarżący w wywiedzionej skardze nadzwyczajnej. W preambule do tej dyrektywy wprost wskazano, że sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Z orzecznictwa TSUE wyprowadzić można tezę, że prawo europejskie kształtuje wyraźną powinność przeprowadzania kontroli treści umów zawieranych z konsumentami (por. postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 28 listopada 2018 r., C-632/17, PKO BP S.A. przeciwko Jackowi Michalskiemu). W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej przyjmuje się także, że obowiązek oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy spoczywa na organach wymiaru sprawiedliwości (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 kwietnia 2016 r., *Radlinge i Radlingerová*, C-377/14). Sądy krajowe z urzędu weryfikują czy postanowienia umowne mają nieuczciwy charakter, stosując przy tym przepisy proceduralne w taki sposób, aby zapewnić konsumentowi skuteczną ochronę (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30 maja 2013 r., *Jörös*, C-397/11). Z obowiązku tego nie zwalnia sądu brak aktywności po stronie konsumenta (wyrok z 14 czerwca 2012 r., *Banco Español de Crédito SA*, C-618/10). Sąd powinien poinformować konsumenta, że postanowienie umowne jest niedozwolone, nie można jednak uznać go za niewiążące, jeżeli konsument powoła

się na to postanowienie umowne (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 lutego 2013 r., *Banif Plus Bank Zrt.*, C-472/11).

Stanowisko takie znajduje potwierdzenie także w judykaturze Sądu Najwyższego. Wskazuje się bowiem, że w każdym przypadku, w którym sąd rozpoznaje sprawę dotyczącą skierowanego przeciwko konsumentowi roszczenia wynikającego z umowy zawartej przez niego z przedsiębiorcą, ma on obowiązek zbadać treść tej umowy, aby ocenić, w jakim zakresie konsument jest związany postanowieniami takiej umowy, a zatem w konsekwencji czy dochodzone roszczenie zasługuje na uwzględnienie, a jeśli tak, to w jakim zakresie (wyrok Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2022 r., I NSNc 646/21).

W ocenie Sądu Najwyższego, w niniejszej sprawie, należy mieć na względzie to, że uzasadnienie do zaskarżonego wyroku zostało sporządzone już po wniesieniu skargi nadzwyczajnej, na wyraźne żądanie Sądu Najwyższego. Dlatego, zdaniem Sądu Najwyższego – należy z dużą ostrożnością podchodzić do jego treści, w szczególności, biorąc pod uwagę wyartykułowane zarzuty, w kontekście analizy przez sąd *meriti* postanowień umownych i konieczności realizacji konstytucyjnych zasad ochrony konsumentów.

Lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie przekonuje, że Sąd Okręgowy w Zamościu dokonał analizy postanowień umownych z punktu widzenia zasad ochrony konsumentów, do której był zobligowany. Mając na względzie – wynikającą z konstytucyjnych regulacji konieczność maksymalizacji ochrony konsumentów, Sąd Najwyższy dostrzegł zasadność uchylenia zaskarżonego wyroku i skierowania sprawy do ponownego przeprowadzenia przed sądem *meriti*. Wymaga tego sprawiedliwość proceduralna i związana z nią konieczność budowy autorytetu wymiaru sprawiedliwości i kształtowania zewnętrznego przekonania o prawidłowości każdej podjętej przez sąd orzekający czynności oraz o sprawiedliwości wydanego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2007 r., II CZ 51/07). W analizowanej sprawie Sąd Okręgowy w Zamościu powinien – na etapie rozpoznawania sprawy – wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności związane z dochodzonym roszczeniem, ocenić treść zawartej umowy, a także sposób jej

wykonania przez strony – mając na uwadze zasady ochrony konsumentów wynikające przede wszystkim z art. 76 Konstytucji RP.

Podkreślić należy, że w świetle art. 89 § 1 ustawy o SN naruszenie prawa musi mieć charakter rażący. Pojęcie rażącego naruszenia w odniesieniu do skargi nadzwyczajnej zostało zaprezentowane m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19. W jego uzasadnieniu wskazano, że ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa, jest uzależniona od: (1) wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, (2) stopnia (istotności) jej naruszenia, (3) skutków naruszenia dla stron postępowania (zob. także: wyroki Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19, niepubl., oraz z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20, niepubl.). W niniejszej sprawie zarzucane naruszenia mają charakter wady rażącej.

Sąd Najwyższy wyraźnie jednak podkreśla, że przyczyną uchylenia zaskarżonego wyroku nie jest jednoznaczne stwierdzenie istnienia abuzywnych postanowień umownych, ale brak ich należytego zbadania w toku postępowania, a w szczególności brak należytej realizacji konstytucyjnych standardów ochrony konsumenta. Sąd Okręgowy w Zamościu powinien bowiem ocenić wszelkie okoliczności związane z zawarciem ocenianej umowy pożyczki, jednoznaczności i precyzyjności użytych w niej sformułowań, także z punktu widzenia prostoty użytego języka. Mając na względzie także przepisy postępowania cywilnego oceniane przez pryzmat prokonstytucyjnej wykładni, konieczne było także przeanalizowanie procesu realizacji umowy przez strony. Zasady postępowania sądu w takich przypadkach w sposób niezwykle precyzyjny zdefiniowane zostały w aktach prawnych i wyjaśnione w orzecznictwie sądów krajowych i TSUE. Podkreślić należy, że w każdym przypadku – nawet w sytuacji beczynności strony – sąd ma obowiązek przestrzegać standardów ochrony konsumentów.

Na uwzględnienie zasługuje zatem zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Sąd Najwyższy uznaje w swoim orzecznictwie powołany przepis ustawy Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art.

89 § 1 pkt 1 ustawy o SN (wyrok Sądu Najwyższego z 23 marca 2022 r., I NSNc 503/21 i powołane w nim wcześniejsze orzecznictwo).

W świetle brzmienia art. 76 Konstytucji RP przyjąć należy, że przepis ten wyraża konstytucyjną zasadę, która zobowiązuje organy państwa do podejmowania działań w celu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 13 września 2011 r., K 8/09; z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 2 grudnia 2008 r., K 37/07; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 26 września 2000 r., P 11/99; z 12 stycznia 2000 r., P 11/98; z 10 października 2000 r., P 8/99). Podkreślić przy tym należy, że o nadaniu konstytucyjnej rangi ochronie praw konsumentów w art. 76 Konstytucji RP przesądziło uznanie, że „konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10, OTK-A 2011, nr 6, poz. 53 pkt III. 2.4.; zob. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09). Jednocześnie jednak nie można tracić z pola widzenia tego, że celem tej ochrony jest nie tyle faworyzowanie konsumentów, co tworzenie rozwiązań prawnych, które pozwalają urzeczywistnić zasadę równorzędności stron stosunków cywilnoprawnych (szerzej zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 15 marca 2011 r., P 7/09 i powołane tam orzecznictwo dotyczące art. 76 Konstytucji RP).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zaznacza się także, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą władzę publiczną – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne, w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Także w ugruntowanej judykaturze Sądu Najwyższego wyraźnie wskazuje się na obowiązek uwzględniania tego przepisu przez sądy przy interpretacji i stosowaniu prawa (wyroki

Sądu Najwyższego z: 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 5 października 2021 r., I NSNc 366/21; 27 października 2021 r., I NSNc 180/21).

Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umownego. Doświadczenie życiowe i istota narzędzia jakim jest wzorzec umowny jednoznacznie wskazuje, że w takiej sytuacji co do zasady – swoboda konsumenta – ogranicza się do możliwości odstąpienia od zawarcia takiej umowy. Tym bardziej przypomnieć należy, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z 6 lipca 2022 r., I NSNc 378/21, że „ocena abuzywności konkretnych postanowień kontraktowych zawsze należy do zakresu kognicji sądu *meriti*, z uwzględnieniem konkretnej umowy zawartej przez strony oraz całokształtu okoliczności danej sprawy”.

Przypomnieć należy, na co zwrócono już uwagę, że poza bezpośrednim umocowaniem w art. 76 Konstytucji RP, ochrona konsumentów, na mocy art. 9 Konstytucji wynika także z zasad i wymagań prawa europejskiego. Stąd wykazane niezagwarantowanie konsumentowi odpowiednich standardów ochrony – wynikających z prawa europejskiego – może być w realiach niniejszej sprawy rozpatrywane także w kategoriach naruszenia art. 9 Konstytucji RP.

Sąd Okręgowy w Zamościu w konsekwencji naruszenia standardów wynikających z art. 76 Konstytucji RP uchybił także wymaganiom wynikającym z art. 45 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, wyraźnie zaznaczył, że „sprawiedliwość proceduralna należy do istoty konstytucyjnego prawa do sądu, albowiem prawo do sądu bez zachowania standardu rzetelności postępowania byłoby prawem fasadowym”. Sąd Najwyższy w pełni podziela wyrażony przez inny skład tego sądu pogląd, że każdy sąd powinien „budować autorytet wymiaru sprawiedliwości i kształtować zewnętrzne przekonanie o prawidłowości każdej podjętej przez sąd orzekający czynności oraz o sprawiedliwości wydanego orzeczenia”. Dalej, w cytowanym orzeczeniu wyraźnie podkreślono, że strona nie może ponosić ujemnych konsekwencji wiążących się z wadliwościami jakich dopuścił się sąd orzekający (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2007 r., II CZ 51/07). W realiach badanej sprawy Sąd Okręgowy w Zamościu nie zapewnił stronie odpowiednich gwarancji składających się na prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu sądowego.

Mając na uwadze całość powyższej argumentacji, w ocenie Sądu Najwyższego, w niniejszej sprawie uchylenie zaskarżonego wyroku jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Zdefiniowana w art. 89 § 1 ustawy o SN przesłanka ogólna skargi nadzwyczajnej jednoznacznie nawiązuje do art. 2 Konstytucji RP, co czyni koniecznym dokonywanie jej wykładni przy wykorzystaniu osiągnięć orzecznictwa i doktryny traktujących o tej konstytucyjnej zasadzie (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 205/21). Artykuł 2 Konstytucji RP stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego z art. 2 Konstytucji RP wywodzi się także liczne szczegółowe zasady pochodne, takie jak: zasada sprawiedliwości proceduralnej, zasada ochrony zaufania obywatela do państwa, zasada ochrony praw słuszenie nabytych, zasada ochrony interesów w toku, zasada niedziałania prawa wstecz, zasada *ne bis in idem* czy zakaz nadmiernej ingerencji (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2022 r., I NSNc 22/21).

W badanej sprawie doszło do zagrożenia bezpieczeństwa konsumenta, które to bezpieczeństwo *expressis verbis* podlega ochronie władz publicznych na podstawie art. 76 Konstytucji RP. W judykaturze Sądu Najwyższego zauważa się, że bezpieczeństwo w rozumieniu art. 76 Konstytucji RP obejmuje także bezpieczeństwo prawne (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2022 r., I NSNc 378/21). W wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19, wyjaśniono obszernie, że: jedną z zasad wywodzonych z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) jest zasada zaufania obywatela do państwa. Zasada ta wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona m.in. w takim stosowaniu prawa by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2001 r., K 27/00). W wyroku z 14 czerwca 2000 r., P 3/00, Trybunał Konstytucyjny wyraźnie wskazał, że bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością

prawa umożliwia przewidywalność działań organów państwa oraz prognozowanie działań własnych.

Jedną ze składowych zasady demokratycznego państwa prawnego jest zasada zaufania obywatela do państwa, wyrażająca się również w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy państwa prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19).

W świetle powyższego, Sąd Najwyższy stwierdził, że w niniejszej sprawie doszło do naruszenia zasad i wartości wywodzonych z Konstytucji RP, zwłaszcza w zakresie art. 76 i 45 ust. 1 Konstytucji RP i w konsekwencji art. 2 Konstytucji RP, a także uchybiono przepisom ustawowym, co skutkowało koniecznością wyeliminowania zaskarżonego wyroku z obrotu prawnego, a w konsekwencji uchyleniem go i przekazaniem Sądowi Okręgowemu w Zamościu sprawy do ponownego rozpoznania. Pozwany miał prawo oczekiwać, że określone standardy ochrony konsumenta będą respektowane przez sąd w toku rozpoznawania sprawy, który z urzędu powinien podejmować wynikające z przepisów prawa czynności.

Sąd Okręgowy w Zamościu, ponownie rozpoznając sprawę, powinien wykonać ciążący na nim *ex lege* obowiązek oceny legalności zawartej umowy i skuteczności jej poszczególnych postanowień. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Zamościu powinien przeanalizować wszystkie okoliczności zawarcia spornej umowy, a także jej wykonywania przez strony, mając na względzie wymagania ochrony konsumenckiej.

Wobec powyższego, postanowiono jak w sentencji.

Rozstrzygnięcie o kosztach w postępowaniu przed Sądem Najwyższym uzasadnione jest treścią stosowanego odpowiednio do postępowania w sprawie ze skargi nadzwyczajnej art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu podlegają wzajemnemu zniesieniu, co oznacza, że każda ze stron ponosi koszty związane z jej udziałem w postępowaniu.

[ms]

(r.g.)